

CÂTEVA CONSIDERAȚII ASUPRA IMPORTULUI DE *TERRA SIGILLATA* DIN GALLIA CENTRALĂ LA TIBISCUM

MARINELA TRĂILĂ ȚUNDREA

Cea mai mare așezare urbană din sud-vestul Daciei s-a dezvoltat în jurul castrului roman de la Tibiscum, de o parte și de alta a râului Tibiscus. Se află la întretăierea a două mari drumuri: Lederata-Tibiscum-Sarmizegetusa și Dierna-Tibiscum-Sarmizegetusa.¹ Aici au fost descoperite vase ceramice de tip *terra sigillata*, importate din centrele de producție din Gallia. Vasele vor fi prezentate pe baza analizei ștampilelor de olar, atunci când s-au păstrat, pe baza analizei decorului și cu ajutorul observațiilor stratigrafice. Este știut faptul că principiile generale de organizare a frizelor decorative constituie o modalitate de clasificare a vaselor în grupe geografice sau cronologice, pentru că aceleași scheme decorative se regăsesc în aceeași epocă în atelierele aceluiași centru.²

În castrul de la Tibiscum, în urma săpăturilor din 1976-1979, au fost descoperite 15 fragmente de vase sigillate. Unul dintre acestea prezintă ștampila CIN-CINNAMMI sau CINNAMVS F, S2, c.3, 0,80-1 m. Nu este prezentată în bibliografie nici o reprezentare a vasului.³ CINNAMVS utilizează următoarele tipuri de semnături: CINNAMMI, mică, retrogradă, în cadrul decorului, având extremități unghiulare – ascuțite; CINNAMMI, mică, retrogradă, în decor, cu extremități rotunjite; CINNAMMI, mijlocie, retrogradă, în decor; CINNAMMI OF, foarte mare, în decor, ultimele două litere fiind legate; CINNAMVS, semnată cursivă, înscrisă în tipar, sub decor, deci retrogradă pe vas. Sunt cunoscute doar trei

exemplare de semnături cursive. Ștampilele mici sunt puțin întâlnite, în schimb, cele foarte mari sunt frecvente. Ștampilele de talie mijlocie se întâlnesc în număr mare, în majoritatea siturilor ocupate în a doua jumătate a secolului II p. Chr.⁴ În maniera epocii (Hadrian-150 p. Chr.), decoratorii PATERNVVS, SERVVS II, CINNAMVS, BANVVS, CATVSSA imprimă pe vasele lor ștampile mari, pe care încearcă să le încadreze în conținutul decorativ al unui medalion sau al unei metope.⁵ Importanța producției lui CINNAMVS este extraordinară. Ea depășește cu mult operele tuturor producătorilor de vase de tip *terra sigillata*. Este posibil ca el să fi învățat meserie în atelierele lui SACER și ATTIANVS.⁶ Perioada producției: 135-170 p. Chr.⁷ Vase de la CINNAMVS apar la Gilău⁸, Napoca⁹, Porolissum¹⁰, Apulum¹¹, Acidava¹², Romula¹³, Drobeta¹⁴.

Un alt fragment de vas sigillat de la Tibiscum prezintă ștampila ALBV-ALBVCI.¹⁵ ALBVCIVS utilizează o ștampilă de talie mijlocie în cadrul decorului ALBVCI. Este decorator de forme de tip Drag. 30 și 37. Olari asociați sunt Q.I.BALBINVS, SERVVS I, CADGATVS, CINTVSMVS, PATERNVVS și OSBIMANVS.¹⁶ ALBVCIVS nu a fost un inovator nici prin ovele sale, nici prin motive sau figuri. Nu a fost șeful atelierului unde își fabrica vasele, dar, utilizând un repertoriu cumpărat sau împrumutat, a reușit să-și realizeze un stil propriu.¹⁷ Perioada de producție: 140-170 p. Chr.¹⁸ Vase de la ALBVCIVS apar la Napoca¹⁹, Porolissum²⁰, Apulum²¹, Acidava.²²

Alt fragment de vas, ce păstrează ca decor un triton, este atribuit stilului lui PATERNVVS de la Lezoux.²³ Fauna marină, în special tritonul, era la modă între 150-190 p. Chr. Dacă animalele sau monștrii marini sunt frecvenți în decorurile grupate în metope, în decorurile în stil liber, ele însele mai puțin numeroase decât compozițiile cu spirale sau panouri, temele marine sunt foarte puține.²⁴ Tritonul este un decor cu o mare răspândire și rezistență în timp. El apare reprezentat și la Romula-1 vas-PATERNVVS, Romula-1 vas APOLAVSTER.²⁵ Va fi preluat de olarii de la Rheinzabern, în perioada Antoninilor²⁶, și la Westerndorf²⁷.

Producția lui PATERNVS poate fi comparată cu cea a lui CINNAMVS. Acești doi olari au dat un randament excepțional și au executat vase de o calitate solidă și constantă. CINNAMVS are o mai mare difuziune, dar PATERNVS are o producție mult mai mare decât orice olar de la Lezoux. Perioada producției: PATERNVS I: 150 -170 p. Chr.; PATERNVS II: 160 – 190 p. Chr.²⁸ În Dacia sunt numeroase vase de la PATERNVS: Gilău²⁹, Porolissum³⁰, Apulum³¹, Potaissa³², Acidava³³, Romula, Drobeta³⁴.

În castrul de la Tibiscum, S1A, c.12, 1,30 m, a fost descoperit un vas sigillat prezentat ca un castron cu motive fito, zoo și antropomorfe.³⁵ Vasul este de forma Drag. 37 și este decorat cu ove cu linie perlată dedesubt, un cal întors cu capul spre călăreț, bordură mare cu astragal, frunză mare zimțată, frunze înguste punctate. Pe baza decorului, vasul poate fi atribuit stilului lui SACER-SACIRIO de la Lezoux și datat în timpul lui Hadrian-începutul domniei lui Antoninus Pius. După studiul asupra elementelor decorative utilizate de SACER-SACIRIO, putem spune că vasul de la Tibiscum este foarte apropiat ca decor de un vas descoperit la Lancaster.³⁶ Pe această bază, se poate spune că bordurile mari cu astragal formează o mare spirală pe tot vasul, alternând, în spirală, decorul cu frunze cu decorul cu călăreț. Ceea ce nu s-a păstrat pe vasul de la Tibiscum este un urs alergând spre stânga, aflat într-un registru inferior călătețului. Dedesubt de decor, s-ar fi aflat semnătura cursivă, retrogradă, SACIRIO. Perioada producției: 120-140/145 p. Chr.³⁷, ceea ce permite datarea vasului de la Tibiscum în perioada lui Hadrian-Antoninus Pius. În castru, S1A, au apărut trei monede din timpul lui Hadrian, la 1,50-1,35, c.12, S1A.³⁸ Vase de la SACER: Gilău³⁹, Porolissum⁴⁰, Acidava.⁴¹

La Tibiscum, a mai fost descoperit un fragment de vas ce aparține stilului lui LAXTVCISSA. La momentul publicării studiului lui D. Isac, acest fragment era singurul exemplar determinat ca provenind din acest mare centru de olari din Gallia centrală, Lezoux.⁴² Stilul de început al lui LAXTVCISSA prezintă afinități cu grupul lui QVINTILIANVS, mai târziu, LAXTVCISSA va lucra cu PATERNVS și

CENSORINVS.⁴³ Vasele semnate de LAXTVCISSA prezintă decorurile lezoviene tipice pentru a doua jumătate a secolului II p. Chr., în registre, stil liber și mari spirale.⁴⁴ Este posibil ca LAXTVCISSA să fi fost unul dintre principalii olari ai primei faze a atelierului unde PATERNVS a fost officinator.⁴⁵ LAXTVCISSA rămâne un olar care a fabricat vase de același model ca PATERNVS.⁴⁶ Perioada de producție a lui LAXTVCISSA este înspre 150-170 p. Chr.⁴⁷ Vase de la LAXTVCISSA au fost descoperite la Gilău⁴⁸, Porolissum⁴⁹, Potaissa⁵⁰, Acidava⁵¹

Stilului lui IVLLINVS de la Lezoux îi aparțin două fragmente de vase sigillate descoperite în *vicus*-ul de la Tibiscum. Acestea se află în inventarul CSIATIM.⁵² Cele două fragmente de vase au decorul grupat în metope. Primul fragment are ca decor masca lui Pan și un element de decor, ghinda, utilizat de IVLLINVS, SERVVS IV și SEVERVS. Al doilea vas prezintă ca decor masca lui Pan, Apollo cu lira, o acvilă spre dreapta, ghinda și un element de decor care utilizat doar de IVLLINVS.

Numeroase motive decorative din repertoriul unor olari de la Lezoux sunt preluate de alți olari și reutilizate pentru mai mult timp. Unele reies din repertoriul olarilor timpurii LIBERTVS-BVTRIO.⁵³

Masca lui Pan este un motiv foarte întâlnit. Atestat înainte de 150 p. Chr., în atelierele lui DOCILIS și QVINTILIANVS, se păstrează până la sfârșitul secolului II p. Chr.⁵⁴ Masca lui Pan este un tip-figurat preluat de decoratorii de la Rheinzabern de la decoratorii din Gallia. Este utilizată în decorarea vaselor de la Lezoux în perioada Traian-Antonini, apărând pe sigillatele decoratorilor: TALVSSA, ALBVCIVS, SISSVS, IVLICCVS, IVLLINVS, QVINTILIANVS, PATERNVS, BANVVS, CINNAMVS, DOIICVS, SERVVS, CASVRIVS, AVENTINVS, DOCILIS.⁵⁵ La Rheinzabern, este utilizată de decoratorii: COBNERTVS I, II, III, B.F.ATTONI, COMITALIS V, FLORENTINVS, PVPVS, ATTO, ATTILVS, AVGVSTALIS, PRIMITIVVS.⁵⁶ Acesta nu este un caz singular, mai există și alte tipuri figurate care s-au bucurat de o mare trecere în

moda timpului. De exemplu, o mică mască, reprezentând un Silen, care apare între decorurile utilizate de grupul lui LIBERTVS, va apare între poansoanele lui IANVARIVS I de la Rheinzabern, care debutează în epoca Antoninilor.⁵⁷ O mască lucrată în stilul lui CINNAMVS este prezentă pe un vas descoperit la Acidava.⁵⁸

Reprezentarea lui Apollo cu lira este, de asemenea, foarte răspândită. Este acceptată de mult timp ideea că decorurile de pe vasele sigillate nu sunt o creație *ex nihilo* a olarilor gallo-romani, mărturisind o influență directă a lumii clasice romane.⁵⁹ Originea lui Apollo citaredul poate fi căutată în reprezentarea lui Apollo de pe monedele lui Augustus și Nero.⁶⁰ Apare frecvent pe sigillate cuplul Apollo-Victoria. Cultul Victoriei a avut o mare răspândire în timpul domniei lui Augustus.⁶¹ Filiația este simplă: de pe reliefurile în piatră de pe plăcile Campana pe ceramica arretină, apoi pe sigillatele sud-galice, la SABINVS și alții.⁶² Cea mai veche reprezentare a lui Apollo este de la începutul domniei lui Claudiu, iar reprezentarea de la La Graufesenque se poate data în jurul anilor 65-75 p. Chr.⁶³ Reprezentările lui Apollo cu lira sunt frecvente la Lezoux și Vichy, în perioada Traian-Antonini, apărând pe vasele olarilor BIRRVNTVS, PATERNVS, CENSORINVS, CINNAMVS,⁶⁴ iar de aici este preluat de decoratorii de la Rheinzabern: CERIALIS VI, COMITIALIS IV, VI, PVPVS, ATTILLVS, IVLIVS II, IVLIANVS I, RESPECTINVS I, II, VICTOR I, II, PERPETVVS.⁶⁵

Vulturul, cu ciocul spre dreapta și aripile desfăcute, este prezent pe vasele de la Lezoux, la creatorul de forme CINNAMVS, în perioada Hadrian-Antonini.⁶⁶ Acest motiv este preluat de CERIALIS II de la Rheinzabern.⁶⁷

IVLLINVS folosește multe decoruri originale, în general duble arcade lise, suportate de coloane sau de cariatide, iar bordurile sunt adesea grosiere, din perle pătrate. Multe din motivele sale non-figurate au fost utilizate de SEVERVS, CALETVS și PRISCVS.⁶⁸ Stilul foarte neobișnuit al lui IVLLINVS și numeroasele sale motive personale îl disting de ceilalți olari de la Lezoux. Difuzarea vaselor sale este vastă, chiar dacă producția sa a fost modestă. Vasele sale sunt fabricate cu

grijă și precizie și au o angobă de foarte bună calitate. Producția sa este situată între 160-190 p. Chr.⁶⁹ Vase de la IVLLINVS au fost descoperite și la Romula.⁷⁰

Lucrarea de față completează informațiile restrânse legate de prezența, la Tibiscum, a ceramicii de tip *terra sigillata* din Gallia centrală, având în vedere faptul că, până în prezent, a fost publicat un singur fragment de vas de la Lezoux, de către Dan Isac, în 1981. Astfel, în epoca Hadrian-Antoninus Pius este datat un singur vas, de la SACER-SACIRIO. Din timpul lui Antoninus Pius până în perioada Antonină târzie sunt datate 6 vase: 1 de la CINNAMVS, 1 de la ALBVCIVS, 1 în stilul lui LAXTVCISSA, 1 în stilul lui PATERNVS și 2 în stilul lui IVLLINVS. Ca urmare, nu putem vorbi de un import regulat de vase de la Lezoux, pentru Tibiscum. Din punctul de vedere al numărului de vase, provenite din Gallia centrală, Banatul roman se deosebește clar de Dacia Inferior, unde importurile din Gallia centrală sunt numeroase. Acest lucru ar putea fi explicat de cercetările de mai mică amploare, dar și prin faptul că piețele principale de desfacere pentru atelierele de la Lezoux erau Britannia și regiunea Rhinului. De asemenea, trebuie avută în vedere explicația că, la Tibiscum, a existat o preferință pentru marfa de la Rheinzabern și Westerndorf.

NOTE:

¹Benea, 1979, 141

²Bemont, 1975, 182

³Bona, Petrovsky R., Petrovsky M., 1983, 405

⁴Stanfield, Simpson, 1990, 303

⁵Bemont, 1973, 110

⁶Stanfield, Simpson, 1990, 309

⁷Eidem, 310

⁸Isac, 1982, 71-72, nr. 11 și 12

⁹Isac, 1980, 472, nr.5

¹⁰Isac, Gudea, 1980, 199-200, nr.26-28, 30-32

¹¹Isac, Rusu, Băluță, 1979, 242-243, nr.11-17

¹²Popilian, Ciucă, 1986, 172, nr. 15-21; Popilian, Ciucă, 1993, 35, nr. 38-49;

Popilian, Ciucă, 1988, 75, nr. 35-40, 42-51, 58

¹³Popilian, Ciucă, 1988, 75, nr. 41, 52-55, 57

¹⁴Popilian, 1976, *passim*

¹⁵Bona, Petrovsky. R, Petrovsky.M, 1983, 405

¹⁶Stanfield, Simpson, 1990, 255

¹⁷Eidem, 258,

¹⁸Eidem, 258

¹⁹Isac, 1980, 472, nr.4

²⁰Isac, Gudea, 1980, 198, nr.14

²¹Isac, Rusu, Băluță, 1979, 243, nr.18

²²Popilian, Ciucă, 1986, 171-172, nr. 9-10; Popilian, Ciucă, 1993, 34, nr. 20-22;

Popilian, Ciucă, 1988, 76, nr. 66-67

²³Bona, Petrovsky. R, Petrovsky.M, 1983, 406

²⁴Bemont, 1973, 94

²⁵Popilian, 1976, Pl.II,26, V,72

²⁶Oswald, 1964, Pl.II, 20

²⁷Kiss, 1946-1948, T V, 22

²⁸Bernont, 1975, 196, Stanfield, Simpson, 1990, 239

²⁹Isac, 1982, 71, nr.7

³⁰Isac, Gudea, 1980, 198, nr. 10-13

³¹Isac, Rusu, Băluță, 1979, 242, nr.9, 10; Moga, Ciobanu, Drâmbărean, 2000, 166, pl.22b

³²Cătinaș, 2004, 83, fig. 1.1-1.3

³³Popilian, Ciucă, 1986, 171, nr. 4-8; Popilian, Ciucă, 1993, 34-35, nr. 30-37; Popilian, Ciucă, 1988, 74-75, nr.27-30, 32-33

³⁴Popilian, Ciucă, 1988,74-75, nr. 31, 34; Popilian, 1976, *passim*

³⁵Bona, Petrovsky. R, Petrovsky.M, 1983, 405

³⁶Stanfield, Simpson, 1990, P.83, 9

³⁷Eidem, 206

³⁸Bona, Petrovsky. R, Petrovsky.M, 1983, 419

³⁹Isac, 1982, 70, nr.2

⁴⁰Isac, Gudea 1980, 197, nr.6

⁴¹Popilian, Ciucă, 1993, 33, nr.11-12; Popilian, Ciucă, 1988, 74, nr.21-23

⁴²Isac, 1981, 110

⁴³Stanfield, Simpson, 1990, 225

⁴⁴Eidem, 226

⁴⁵Eidem

⁴⁶Bernont, 1979, 8

⁴⁷Stanfield, Simpson, 1990, 228-229

⁴⁸Isac, 1982, 71, nr.8

⁴⁹Isac, Gudea, 1980, 197, nr.9

⁵⁰Cătinaș, 2004, 85, fig. 4.1

⁵¹Popilian, Ciucă, 1993, 33, nr.15; Popilian, Ciucă, 1988, 75, nr. 60

⁵²Mulțumesc d-nei prof. univ. dr. Doina Benea pentru bunăvoința de a-mi acorda spre studiu fragmentele de terra sigillata de la CSIATIM și pentru permisiunea de a le publica

⁵³Bernont, 1973, 87

⁵⁴Bernont, 1973, 93

- ⁵⁵Oswald, 1964, P. LVIII, 1214
⁵⁶Ricken-Fischer, 1963, M 9
⁵⁷Bemont, 1973, 118
⁵⁸Popilian, Ciucă, 1986, Fig. 2, 17
⁵⁹Lafon, 1978, 247
⁶⁰Ibidem, 249
⁶¹Ibidem, 251
⁶²Ibidem, 253
⁶³Ibidem, 254
⁶⁴Oswald, 1964, P. VI, 84
⁶⁵Ibidem; Ricken, Fischer, 1965, M 72
⁶⁶Oswald, 1964, P. LXXXIII, 2167
⁶⁷Ricken, Fischer, 1963, T 202
⁶⁸Stanfield, Simpson, 1990 262
⁶⁹Eidem, 263
⁷⁰Popilian, Ciucă, 1988, 76, nr. 68

SUMMARY

Several considerations about the import of *terra sigillata* pottery at Tibiscum

This article completes the restricted information connected to the presence at Tibiscum of the Central Gaulish *terra sigillata*, considering that, at the present, was published only one fragment of a *terra sigillata* vessel. In Hadrian-Antoninus Pius period is dated one fragment, from SACER-SACIRIO; from Antoninus Pius period to late antoninian period we have 6 fragments, in the style of CINNAMVS, ALBVCIVS, LAXTVCISSA, PATERNVS and IVLLINVS. Considering that, we can not talk about a regularly import of central gaullish *terra sigillata* at Tibiscum. A plausible explanation for this situation it could be the fact that the principals markets for the Lezoux workshops were Britain and Rhine region.

CATALOG:

1. Tibiscum. Drag. 37; 1. ove cu linie perlată dedesubt; 2. cal în galop spre dreapta, cu capul întors spre călăreț (Stanfield, Simpson, 1990-83,9; 83,12) folosit de SACER-SACIRIO; 3. frunză mare, zimțată (Stanfield, Simpson, 1990-83,9; 83,11; 83,12 ; Rogers 1974, H3) folosită de SACER-SACIRIO și BVTRIO; 4. cercuri mici, duble; 5. frunze înguste, punctate, imitând iarba, în câmpul decorului (Stanfield, Simpson, 1990-83,9; 83,11; 83,12) folosit de SACER-SACIRIO, dar și de alți decoratori; 6. bordură mare cu astragal (Stanfield, Simpson, 1990- 44,512) utilizată de DD I și X-13; pastă foarte fină; firnis roșu pe ambele părți; castru, S1A, c.12, 1,30 m, nivel II, MC, inv. 9546.

Lezoux, stilul lui SACER-SACIRIO, 120-140/145 p. Chr.

2. Tibiscum. Vas, fragment; pastă fină; culoare și firnis roșu; ștampila CI(?) CIN[AMVS F] sau CIN[AMI] (Stanfield, Simpson, 1990-p.303); castru S2/1976, c.3, 0,80-1m, MC, inv. 9524.

Lezoux, CINNAMVS, 135-170 p. Chr.

3. Tibiscum. Drag. 37; firnis roșu; ștampila ALBV...-ALBVCIVS (Stanfield, Simpson, 1990, p.255, Isac, Gudea 1980, Pl.III, 14); metope din linii perlate; *vicus* militar, Pod Nord, S1, c.17; 2,45 m. MC, inv. 10024.

Lezoux, ALBVCIVS, 140-170 p. Chr.

4. Tibiscum. Drag. 37 1. Ove-LAXTVCISSA (Popilian, 1976, Pl. II, 19) Decor cu metope și medalioane. 2. Apollo - (Isac, 1981, Pl. I.1), folosit de BIRRANTVS, CENSORINVS (fără mască), ADVOCISVS, DIXITVS, PATERNVS, LAXTVCISSA. 3. Triton - (Popilian 1976, Pl. II, 26, Isac 1981, Pl. I.1) folosit, printre alții, de: LIBERTVS, DOECCVS, PATERNVS, ALBVCIVS, LAXTVCISSA; 4. Mercur (Isac 1981, Pl. I.1)-LIBERTVS, ALBVCIVS; 5. Medalion mare, dublu, decor de umplutură (Isac 1981, Pl. I.1)-folosit doar de LAXTVCISSA; 6. Linii despărțitoare, subțiri, segmentate, cu rozete în capăt-LAXTVCISSA. Verniu roșu-cărămiziu, metalic.

Lezoux, stilul lui LAXTVCISSA, 150-180 p. Chr.

5. Tibiscum. Drag. 37; 1. ove cu linie perlată dedesubt- (Stanfield, Simpson, 1990, fig.30,1, Popilian 1976, pl. IV, 63)-PATERNVS, 2. triton (Stanfield, Simpson, 1990, 109,1, Popilian 1976, pl. II, 26)-PATERNVS; castru, S2, c.6; 0,20-1,30 m. MC, inv. 10871.

Lezoux, stilul lui PATERNVS, 160-190 p. Chr.

6. Tibiscum. Drag. 37; decor organizat în metope din linii cu perle pătrate (Rogers 1974, A13) folosite de IVLLINVS și alți decoratori; 1. masca lui Pan (Curle 1911, P.223, Fig. 1 și 3, Dimitrova-Milceva 2000, T 17, 270, Bemont 1973, Fig.10,c1; Oswald 1964, P. LVIII, 1214, Stanfield, Simpson, 1990, 125,6, 126,17, Bjelajac,1990, T.8, 71)-TALVSSA, ALBVCIVS, SISSVS, IVLICCVS, IVLLINVS, QVINTILIANVS, PATERNVS, BANVVS, CINNAMVS, DOIICVS, SERVVS, CASVRIVS, AVENTINVS, DOCILIS; 2. element de decor (Rogers, 1974, U 87, Stanfield, Simpson, 1990, 126, 16)- IVLLINVS, SERVVS IV, SEVERVS; firmis roșu-cărămiziu închis lucios, pastă roșie foarte fină; *vicus* militar, fragment din taluz, CSIATIM, 120/2002.

Lezoux, stilul lui IVLLINVS, 160-190 p. Chr.

7. Tibiscum. Drag. 37; decor organizat în metope din linii cu perle pătrate (Rogers 1974, A13) folosite de IVLLINVS și alți decoratori; 1. masca lui Pan (Curle 1911 P.223, Fig. 1 și 3, Dimitrova-Milceva 2000, T 17, 270, Bemont 1973, Fig.10,c1; Oswald 1964, P. LVIII, 1214, Stanfield, Simpson, 1990, 125,6, 126,17, Bjelajac, T.8,71)- TALVSSA, ALBVCIVS, SISSVS, IVLICCVS, IVLLINVS, QVINTILIANVS, PATERNVS, BANVVS, CINNAMVS, DOIICVS, SERVVS, CASVRIVS, AVENTINVS, DOCILIS; 2. element de decor (Rogers, 1974, U 87, Stanfield, Simpson, 1990, 126, 16)- IVLLINVS, SERVVS IV, SEVERVS; 3. Apollo cu lira (Oswald 1964, P. VI, 84) - BIRRANTVS, PATERNVS, CENSORINVS, CINNAMVS; 4. acvilă spre dreapta (Oswald 1964, P. LXXXII, 2167, Vamos 2002, 30.kep.)-SERVVS, CINNAMVS; 5. element de decor (Rogers, 1974, U 214, Stanfield, Simpson, 1990, 125, 1)-IVLLINVS; firmis roșu-cărămiziu închis lucios, pastă roșie foarte fină; *vicus* militar, clădirea III, S I-prelungire 1996-1997; c.1 ; 1,57 m ; CSIATIM, 193/1999.

Lezoux, stilul lui IVLLINVS, 160-190 p. Chr.

BIBLIOGRAFIE:

Bemont 1973	Colette Bemont, A propos de CATVSSA, Gallia, 31, 1, 81-122
Bemont 1975	Colette Bemont, <i>Decors sur sigillée dans le style de PATERNVS II: moules et gobelets</i> Dech. 68, în Gallia, 33, 1, 171-202
Bemont 1979	Colette Bemont, Styles et moules: essai de methodologie, în RCRF Acta XIX/XX, 1979, p.5-24
Benea 1979	Doina Benea, <i>Tibiscum în lumina descoperirilor epigrafice</i> , în Tibiscus V, 141-148
Bjelajac 1990	Ljiljana Bjelajac, <i>Terra Sigillata u Gornjoj Meziji</i> , Štampa GRO „Kultura”, Beograd
Bona, Petrovsky R., Petrovsky M., Rogozea 1982	Petru Bona, Richard Petrovsky, Maria Petrovsky, Petru Rogozea, <i>Tibiscum – Cercetări arheologice (II) (1980-1981)</i> , în Studii și comunicări. Etnografie. Istorie, IV, 185—207
Bona, Petrovsky R., Petrovsky M 1983	Petru Bona, Richard Petrovsky, Maria Petrovsky, <i>Tibiscum, cercetări arheologice (II)</i> , în Acta MN XX, 405-432
Cătinaș 2004	Ana Cătinaș, <i>Les importations ceramiques de l'ouest de l'empire romain a Potaissa et leur influence sur les ateliers locaux</i> , în Studia Historica ei Archaeologica in Honorem Magistrae Doina Benea, Ed. Eurostampa, Timișoara, 83-97
Curle 1911	James Curle, <i>A Roman Frontier Post And Its People. The Fort Of Newstead in The Parish Of Melrose</i> , F.S.A. Scot. F.S.A., Glasgow
Dimitrova Milceva 2000	Alexandra Dimitrova -Milceva, <i>Terra sigillata und dunnwandige Keramik aus Moesia Inferior (Nordbulgarien)</i> , Sofia
Isac 1981	Dan Isac, <i>Terra sigillata de la Tibiscum</i> , în Apulum XIX, 109-123
Isac, Rusu, Băluță 1979	D.Isac, M.Rusu, C.L.Băluță, <i>Descoperiri de terra sigillata la Apulum</i> , în Apulum, XVII, 225-261
Isac 1980	Dan Isac, <i>Importuri de terra sigillata la Napoca</i> , ActaMN, XVII, 467-481
Isac, Gudea 1980	Dan Isac, N. Gudea, <i>Terra sigillata de la Porolissum (I)</i> , ActaMP, IV, 191-209
Isac 1982	Dan Isac, <i>Terra sigillata de la Gilău</i> , în Potaissa, III, 65-79
Kiss 1946-1948	Kiss Katalin, <i>A Westerndorfi terra-szigillata gyar</i> , în AE VII-VIII-IX
Lafon 1978	Xavier Lafon, <i>Un moule a medallion d applique de la Graufesenque (Aveyron)</i> , în Gallia 36, 2, p.243-260

Moga, Ciobanu, Drâmbărean 2000	Vasile Moga, Radu Ciobanu, Matei Drâmbărean, <i>Recherches archeologiques a Partoș (Municipium Aurelium Apulensis et Colonia Aurelia Apulensis)</i> , în <i>Army and urban Developement in the Danubian Provinces of the Roman Empire</i> , Edited by Horia Ciugudean and Vasile Moga, 141-202
Oswald 1964	Oswald, Felix, <i>Index of figure-types on terra sigillata</i> , The Gregg Press Limited, 37, Catherine Place, London
Popilian 1976	Ghe. Popilian, <i>Ceramica romană din Oltenia</i> , Editura Scrisul românesc, Craiova
Popilian, Ciucă, 1986	Ghe. Popilian, I. Ciucă, <i>La céramique sigillée d'importation d'Acidava</i> , în <i>Dacia XXX</i> , 1-2, 167-172
Popilian, Ciucă 1988	Ghe. Popilian, I. Ciucă, <i>Nouvelles informations sur l'importation de terra sigillata en Dacie romaine meridionale</i> , în <i>Dacia XXXII</i> , 1-2, 61-78
Popilian, Ciucă, 1993	Ghe. Popilian, I. Ciucă, <i>Ceramica de tip terra sigillata de import descoperită la Enoșești-Acidava (jud. Olt)</i> , în <i>AO S.N.</i> , VIII, 29-42
Ricken, Fischer 1963	Heinrich Ricken, Charlotte Fischer, <i>Die bilderschusseln Der romische Topfer von Rheinzabern</i> , Rudolf Habelt Verlag, Bonn
Rogers 1974	George B. Rogers, <i>Poterie sigillée de la Gaule centrale</i> , Edition de Centre National de la Recherche Scientifique, Paris
Stanfield, Simpson, 1990	J.A. Stanfield, Grace Simpson, <i>Les potiers de la Gaule centrale</i> , <i>Revue Archéologiques Sites</i>

